

Zoon*Politikon*

Volum publicat cu sprijinul
Fundației CADI – Eleutheria și STOICA & Asociații

Russell
KIRK

Imaginația morală

selecția eseurilor și texte introductive de SEVER VOINESCU

cuvânt de încheiere de THEODOR PALEOLOGU

traducere din limba engleză de
ADRIANA BĂDESCU, LOREDANA BUCUROAIA, IOANA IERONIM,
MIHAI MOROIU, BOGDAN-ALEXANDRU STĂNESCU

ZOON* POLITIKON*

The Essential Russell Kirk

Selected Essays by Russell Kirk

© Russell Kirk Legacy LLC

© Baroque Books & Arts®, 2014

Imaginea copertei: Stela LIE

Concepție grafică © Baroque Books & Arts®

Coordonare ediție: Sever VOINESCU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

KIRK, RUSSELL

Imaginația morală / Russell Kirk;

trad.: Ioana Ieronim, Adriana Bădescu, Loredana Bucuroaia, ...;

pref. & coord. vol.: Sever Voinescu; cuvânt de încheiere de Theodor Paleologu.

București: Baroque Books & Arts, 2014

Bibliogr.

ISBN 978-606-93421-6-9

I. Bădescu, Adriana (trad.)

II. Ieronim, Ioana (trad.)

III. Bucuroaia, Loredana (trad.)

IV. Voinescu, Sever (pref.; coord.)

V. Paleologu, Theodor (postf.)

329.11

Niciun fragment din această lucrare și nicio componentă grafică nu pot fi reproduse fără acordul scris al deținătorului de copyright, conform Legii Dreptului de Autor.

Tiparul executat de Monitorul Oficial R.A.

CUVÂNT INTRODUCTIV

Este pentru prima oară când mai multe eseuri ale lui Russell Kirk sunt strânse într-un volum și traduse în românește. Ideea a fost a prietenului Cristian Preda. Îi mulțumesc pentru că mi-a propus-o mie, dându-mi astfel ocazia să petrec din nou câteva zile în compania textelor lui Russell Kirk – un adevărat privilegiu intelectual. Am ales câteva eseuri ale lui Kirk folosind ediția *The Essential Russell Kirk. Selected Essays*, apărută în 2007 la ISI Books, editată și îngrijită de George A. Panichas (1931–2010), profesor emerit la University of Maryland, excelent cunoscător al gândirii și operei lui Russell Kirk, de care a fost apropiat. De altfel, am decis să păstrăm și pentru prezenta ediție scurtele note introductive ale lui Panichas la fiecare dintre eseurile lui Kirk, așa cum se regăsesc ele în ediția americană din 2007. Sunt foarte utile cititorului român. Aparatul critic al acestei ediții americane împreună cu cartea *Russell Kirk. A Critical Biography of a Conservative Mind* de James E. Person, apărută în 1999, mi-au fost de ajutor în editarea prezentei antologii. Dintre toate cele scrise de Russell Kirk, am ales acele eseuri care mi s-au părut importante pentru România de astăzi, dar și relevante pentru un public care nu este, încă, familiarizat cu gândirea lui.

Știind că în istoria politică a României au existat, cândva, unul și apoi mai multe partide conservatoare, dar că această tradiție s-a rupt imediat după Marea Unire, în semn de profund respect pentru contribuția acelor oameni la edificarea civilizației politice a națiunii noastre

(câtă e!), am simțit nevoia unui text care să evoce, ca un omagiu, ideile lor. Nu există nimeni mai potrivit decât Theodor Paleologu să scrie un asemenea text și îi mulțumesc aici pentru contribuția sa.

Mulțumesc mult și dlui Profesor Valeriu Stoica pentru generozitatea cu care a sprijinit apariția acestei cărți. Precum vinul, care devine din ce în ce mai bun pe măsură ce se învechește, liberalii cei mai buni sunt aceia care, pe măsură ce trec anii, se conservatorizează. Vorba lui Ioan C. Filitti, adevărați liberali ai secolului al XIX-lea au fost Carp și Maiorescu, nu Brătienii.

Nu în ultimul rând, se cuvin mulțumiri doamnei Annette Kirk, care a primit cu bucurie propunerea de a vedea o parte din opera lui Russell Kirk tradusă în românește.

Dar mulțumirile cele mai călduroase trebuie aduse Editurii Baroque Books & Arts, doamnei Dana Moroiu și echipei de traducători, fără de care această carte nu ar fi ajuns, acum, în mâna dumneavoastră, cititorule.

SEVER VOINESCU

VIAȚA LUI RUSSELL KIRK

Copilăria

1918. Lumea fierbea. Primul Război Mondial obosise de tot, Imperiul Habsburgic se dezintegrase, bolșevicii erau deja la putere în Rusia după o mare revoluție – sentimentul general era că o nouă lume, nu se știa cât de periculoasă, se naște. Fără să înțeleagă mare lucru din istoria pe care o trăiau, oamenii începuseră să facă ce știu ei mai bine: să spere. Și să se iluzioneze. Pe 19 octombrie, într-un orașel apărut și dezvoltat în jurul unei gări din statul american Michigan, numit Plymouth, se naște Russell Amos Kirk, fiul unui mecanic de locomotivă amabil și al unei casnice oarecum înstărite, cu înclinații poetice. Este primul lor copil; șapte ani mai târziu se va naște și al doilea copil, sora mai mică a lui Russell Amos, Caroline. Plymouth, aflat la doar douăzeci de mile de Detroit, era un orașel liniștit, mai degrabă patriarhal, totuși plin de viață fie și numai pentru că era un punct important în tranzitul de călători, așa că multă lume trecea, în fiecare zi, prin Plymouth. În 1922, Russell Amos este dat la școala publică din orașul natal. Până în 1935, adică până când va merge la colegiu, Russell Amos va frecventa școlile publice din Plymouth. Era un elev silitor, cu înclinații evidente spre umanioare (istorie, geografie, literatură), dar cu bune performanțe și în științele exacte. Peste ani, își va aminti cu nostalgie de perioada copilăriei și va vorbi în termeni solari despre începuturile sale. Mama îl înconjura cu grijă și tandrețe, iar tatăl îl educa,

mai ales, prin exemplul propriu. Nu a trecut deloc printr-o educație religioasă, totuși, rigorile morale, respectul pentru cei în vârstă și realizările lor, dar și dragostea de cărți i-au fost insufflate din familie. Verile copilăriei și le petrecea nu departe de Plymouth, în orașelul Mecosta, care fusese fondat de stră-străbunicul său și unde familia avea o proprietate pitorească. În mijlocul acestei proprietăți era o casă, numită Piety Hill, care, la vremea copilăriei lui Kirk, era locuită de două mătuși ale sale, cu înclinații swedenborgiene – evident, Piety Hill avea renumele că e bântuită de fantome, ceea ce aprindea imaginația copilului și îl atrăgea ca un magnet. Pasiunea pentru povești misterioase se potența cu plăcerea enormă pe care o simțea de mic citind. Era un cititor avid, fără limitări impuse de vârstă sau de gradul de instrucție școlară; nu era nici măcar adolescent și deja trecuse prin Samuel Johnson, Fenimore Cooper, dar și Nathaniel Hawthorne și chiar Edmund Burke. La școală era considerat inteligent și cam tociar. Mai toți colegii și profesorii simțeau de atunci că Russell Amos Kirk va face ceva important cu viața lui.

Adolescența. Prima tinerețe

1936. Istoria nu stă cuminte deloc. Germania nazistă anexează teritoriile renane, împotriva Tratatului de la Versailles, Italia mussoliniană ocupă Ethiopia, se constituie formal axa Berlin–Roma, în Japonia guvernul militarist radical Hirota vine la putere, în Spania începe Războiul Civil, iar în Uniunea Sovietică, Stalin coordonează direct una dintre cele mai sângeroase epurări politice din istorie. În Statele Unite, apare romanul *Pe aripile vântului*, de Margaret Mitchell, una dintre cele mai impresionante povești despre cum sfârșește o lume și se naște o alta. În acest tumult planetar, biografia încă fragedă a lui Russell Kirk înregistrează momentul plecării de acasă. Kirk obține o bursă și se înscrie la Michigan State College of Agriculture and Applied Science, actuala Michigan State University. Deși Departamentul de Istorie, în acei ani, nu era deloc performant, Kirk alege să studieze istoria. În anii de colegiu, Kirk începe să publice articole și eseuri în revistele trimestriale ale Universității sale sau ale altora. Scrie pe teme variate, eseurile lui acceptate spre publicare numindu-se, de pildă, *Tragedia și Modernii* sau *Jefferson și Necredincioșii*.

Intuiește repede că are pricepere la scris și se înscrie la toate concursurile literare cu premii în bani de care află – pe multe dintre ele le câștigă și, astfel, își va rotunji binișor veniturile de student. În vacanțele de vară, lucrează ca ghid la Greenfield Village, imensul complex muzeal creat de Henry Ford într-o suburbie a orașului Detroit. Cu o ocazie, îl întâlnește personal pe bizarul, dar genialul industriaș. În 1940, Kirk absolvă colegiul cu o diplomă în istorie și bunele rezultate îl califică pentru o bursă la mult mai celebra Duke University. În anul următor, Kirk va obține masterul în istorie de la Duke cu o teză despre John Randolph din Roanoke, imens om politic de la începuturile conservatorismului american, din păcate nu foarte cunoscut în România, dar aproape legendar în America. John Randolph din Roanoke (1773–1833) a fost un mare latifundiar din Virginia, în repetate rânduri membru al Senatului sau al Camerei Reprezentanților, la un moment dat chiar ambasador în Rusia, la început foarte apropiat de Thomas Jefferson, de care s-a despărțit, mai apoi, cu resentiment, pentru a fonda, alături de alții, o disidență zgomotoasă. A fost un orator inteligent și pătimas, adept al preeminenței statelor asupra federației în construirea Statelor Unite și destul de ambiguu în privința sclaviei, el însuși deținând largi plantații de tutun pe care le lucra cu sute de sclavi. E drept, prin testament, i-a eliberat pe toți și i-a ajutat să se restabilească în Nord. Electorii îl iubeau pe Randolph pentru că avea un comportament extrem de apropiat de ei, sociabil și un pic chefliu, promova un discurs abundent și tranșant din care nu lipseau vorbele tari, așa că alegerile la care a participat au fost, mereu, câștigate de el fără mari emoții. Kirk a fost fascinat de gândirea și de impetuozitatea politică ale lui John Randolph din Roanoke, i-a dedicat, cum am spus, teza de master din 1940 și, pe baza acestei teze, în 1951, va publica prima sa carte. La Duke, teza sa de master este privită cu admirație și profesorii i-au spus clar că îl așteaptă să continue studiile doctorale tot acolo. Dar destinul, sau Providența cum i-ar spune Kirk, vrea altceva. După ce, în decembrie 1941, Statele Unite sunt atacate la Pearl Harbour, Russell Kirk este recrutat în armată. Vederea slabă îl împiedică să meargă spre arma pe care o dorește: aviația. După peripeții birocratice, ajunge să fie repartizat într-o unitate specializată în război chimic cantonată în deșert, în Utah, nu departe de Salt Lake City. Anii războiului au curs plictisitor pentru militarul Kirk, care nu și-a părăsit baza până

la demobilizare, în 1946. În acești patru ani, Kirk a continuat să facă ceea ce îi plăcea cel mai mult: să citească. În această perioadă l-a descoperit pe Marc Aureliu, împăratul stoic, care va deveni un reper fundamental pentru intelectualul Russell Kirk pe tot parcursul vieții sale.

Tinerețea

1946. Lumea încearcă să se dezmeticească din nou, iar Russell Kirk este lăsat la vatră, să-și reia cum o ști viața civilă. Se reîntoarce la Plymouth, dar realitatea pe care o găsește acasă e schimbată complet. Orașelul e puternic schimbat de declinul căilor ferate și de avântul industrial al zonei, tatăl său s-a recăsătorit după ce, cu câțiva ani în urmă, mama sa murise de cancer, sora sa plecase și ea la colegiu, prietenii se risipiseră. Kirk se angajează la Michigan State University, unde predă istoria un semestru pe an, dar atmosfera nu este propice performanței academice. Împreună cu un coleg, deschide o librărie – afacere care nu-l îmbogățește deloc, dar aduce, totuși, ceva bani. O va angaja pe sora sa ca vânzătoare în această librărie. Nefiind deloc mulțumit de propria evoluție intelectuală și academică, Kirk dă în librăria sa de o cărticică a unui profesor de la o universitate din Scoția de care nu auzise încă: St Andrews University. A scris acestei universități și a fost acceptat să se înscrie la doctorat. A ajuns la St Andrews în 1948 și, astfel, și-a dat seama că nimerise, nici mai mult, nici mai puțin, decât la cea mai veche universitate din Scoția (fondată în jur de 1410) și a treia ca vechime din Regatul Unit după Oxford și Cambridge. St Andrews era, așa cum este și acum, o universitate de mare prestigiu, iar surpriza lui Kirk a fost aceea că, în anul în care își va lua doctoratul, în 1952, el avea să fie primul american astfel laureat aici. De asemenea, pentru vreo patru decenii și mai bine, niciun alt american nu a mai primit titlul de *Litterarum Doctor* la St Andrews. În anii petrecuți la St Andrews, Kirk a călătorit mult: Scoția, Anglia, Irlanda, Franța, Germania, Elveția, Austria, Italia, Spania, chiar Tunisia și Maroc fiind destinațiile unei nestăvilite dorințe de a vedea și de a cunoaște. În acest timp, începe să gândească și să scrie la teza sa de doctorat, care va deveni și una dintre cele mai importante cărți ale gândirii conservatoare. Până atunci, în 1951, University of Chicago Press va publica prima sa carte, *Randolph din*

Roanoke: Un studiu asupra gândirii conservatoare. Cartea va fi reeditată în anul următor cu câteva din lucrările lui Randolph în anexe, iar în 1978 va fi editată în ediție revizuită, adăugită și definitivă.

Consacrarea. Marea întâlnire

1952. Lumea se așază în sine în cadrul unui conflict intern extrem de intens care va rămâne în istorie drept „Războiul Rece”, confruntarea dintre capitalism și comunism. Granițele se fixează, diferențele dintre cele două blocuri devin ireconciliabile, fiecare vrea distrugerea celuilalt, dar, măcar acum, perspectiva unui război mondial e îndepărtată. În America, după ani de dominație democratică și după ce New Deal-ul devenise legendar, un candidat conservator câștigă alegerile: generalul Dwight Eisenhower. Prima lui grijă era deja prea lungul război din Coreea, în care lumea liberă condusă de America se confrunta, pentru prima oară pe câmpul de luptă, cu comuniștii. Editorul Henry Regnery din Chicago publică a doua carte a lui Russell Kirk, intitulată *Mintea conservatoare*. Este cea mai importantă carte pentru conservatorismul anglo-saxon scrisă în secolul XX. În următorii treizeci de ani va cunoaște șase ediții, fiecare dintre ele revizuite și adăugite, traduceri în spaniolă și germană, zeci de broșuri cu fragmente din carte, mii de recenzii și zeci de mii de citate răspândite peste tot, de la publicații academice până la ziare și reviste de larg consum. Prima reeditare apare chiar în anul următor, 1953, sub titlul *Mintea conservatoare: de la Burke la Santayana*. Recenziile sunt, în general, foarte bune și proeminente – de la *The New York Review of Books* până la *Time*, cele mai importante publicații americane se ocupă serios de *Mintea conservatoare* și, în general, o aplaudă. *Mintea conservatoare* este prima carte care argumentează serios originea gândirii conservatoare americane care, deodată, nu mai apare ca un amalgam de porniri reacționare și reflexe antiliberale, ci ca un corpus de idei coerent și cu mare tradiție culturală. Iureșul stârnit de apariția *Minții conservatoare* atrage atenția unuia dintre cei mai mari scriitori ai timpului, poetul T.S. Eliot (1888–1965). Acesta este la rândul lui entuziasmat de carte și, deși nu știe mai nimic despre autor, propune editurii britanice Faber & Faber, al cărui consultant de lux era, tipărirea cărții în Marea Britanie. Mai mult,

T.S. Eliot va scrie o prefață pentru această ediție. Russell Kirk este onorat, se-nțelege. În 1953, cei doi se întâlnesc pentru prima dată, la Festivalul de Teatru de la Edinburgh, unde Kirk fusese trimis de o revistă britanică să scrie cronica premierei absolute a unei piese de Eliot. După ce a citit cronica lui Kirk, T.S. Eliot l-a căutat prin oraș și l-a găsit. Întâlnirea a fost foarte prietenoasă și cei doi au rămas în relații cordiale, s-au văzut repetat la prânzuri sau cina, au corespondat și și-au telefonat constant în următorii treisprezece ani, până la moartea lui Eliot. Curios, deși prietenia dintre ei s-a adâncit, niciodată cei doi nu s-au tutuit – au fost, unul pentru celălalt, Mr. Eliot și Mr. Kirk, niciodată Tom și Russell. Totuși, admirația lui Russell Kirk pentru T.S. Eliot a devenit aproape venerație. L-a considerat nu doar cel mai mare poet al secolului XX, ci chiar cel mai mare gânditor conservator de după Burke. Astfel se explică faptul că, începând cu a treia reeditare a *Minții conservatoare*, subtitlul a fost modificat. T.S. Eliot a fost introdus ca reper fundamental în locul lui George Santayana și astfel cartea s-a numit, de-atunci pentru totdeauna, *Mintea conservatoare: de la Burke la Eliot*. După revenirea de la St Andrews, în toamna lui 1952, nemulțumirea lui față de felul în care se făcea carte la Michigan State University a crescut. Era nemulțumit de inflația de note mari care se dădeau aproape din oficiu, de dorința conducerii de a avea cât mai mulți studenți, de a lega cât mai mult universitatea de guvern și de fondurile publice, dar și de preocuparea excesivă a conducerii de a avea echipe sportive bune, alocând resurse însemnate în această direcție, neglijând complet educația și performanța academică. Conflictul cu noul președinte al universității a fost destul de violent când Kirk i-a reproșat direcția în care împinge instituția, așa că, în primăvara lui 1953, Kirk a luat decizia de a demisiona de la catedră și de a se stabili în vechea casă a copilăriei sale, Piety Hill din Mecosta, urmând să trăiască din scris și conferințe. Anul 1953, totuși, l-a petrecut în cea mai mare parte în Scoția. Aici, locuind în case vechi și înconjurat de arhitectura specifică locului, a început să mediteze la una dintre temele sale favorite, *lucrurile permanente*. Apropierea de T.S. Eliot l-a inspirat mult în acest sens. Tot în timpul acestei șederi, a început să scrie nuvele și povestiri, șlefuiindu-și stilul cu exerciții literare. Interesant este că, pe măsură ce vor trece anii, experiența șederilor repetate în Scoția se va vedea tot mai clar în stilul lui Kirk – va folosi tot mai mult topica și expresivitatea scoțiană, ceea ce va suna

cumva straniu, dar și foarte personal pentru americani și englezi. În 1955, după ce *Mintea conservatoare* îl consacrase deja drept un pilon al gândirii conservatoare americane, a fost alături de William F. Buckley Jr. la fondarea *National Review*, fiind membru al comitetului editorial încă de la primul număr. *National Review* a devenit relativ rapid și a rămas până astăzi cea mai citită și influentă revistă conservatoare din America.

Celebritatea. *Modern age*

1957. Istoria nu se mai grăbea, nebunește, călcând pe milioane de cadavre, așa cum o făcuse de la nașterea lui Kirk până acum. Dimpotrivă, s-ar spune, pare-se că cele două sisteme antagonice își luau tot timpul necesar să-și dovedească, unul altuia, superioritatea. Russell Kirk este deja stabilit la Mecosta, unde scrie, gândește, de unde călătorește în America, dar și în Europa. Din 1953 până în 1957 editura lui Regnery din Chicago îi va mai publica trei cărți: *Un program pentru conservatori*, devenită în edițiile ulterioare *Perspective pentru conservatori*; *Libertatea academică: o încercare de definiție*, o lucrare în care Kirk va denunța tendința de scădere a standardelor academice instalată în universitățile americane după război asociată dorinței de a avea campusuri cât mai mari; și *Dincolo de visul avar: eseu de critică socială*. De asemenea, în 1954, va publica în Marea Britanie o carte intitulată *St Andrews*, despre iubita-i *alma mater*, plină de fotografii chiar de el făcute. Cartea îl va consacra definitiv ca o celebritate răsfățată în cercul universității. Dar 1957 este, iarăși, un an important pentru Kirk. Încă din 1955, începuse să se gândească la o revistă de orientare conservatoare și, împreună cu editorul său Henry Regnery, a tatonat mai multe titluri. În final, s-au decis pentru *Modern Age*, iar revista va fi construită după modelul faimoasei *Criterion* a lui T.S. Eliot, scopul fiind acela de a pune împreună cele mai importante minți conservatoare din Europa și America. Publicația nu trebuia să fie deloc un instrument de îndoctrinare ideologică, ci un spațiu intelectual al spiritului viu. Primul număr din *Modern Age* va apărea în vara lui 1957. *Modern Age* apare și astăzi, de patru ori pe an, și a devenit una dintre cele mai respectate tribune publice ale gândirii conservatoare, dar, cum îi plăcea lui Kirk să precizeze, ale gândirii conservatoare cu

„c” mic. Conducerea revistei *Modern Age* a devenit una dintre preocupările cotidiene ale lui Kirk până în 1959, când a părăsit redacția. Tot în 1957, publică și o mică încercare în domeniul eticii, *Cauza americană*, o carte care i se pare necesară pentru că îi este tot mai evident că cei mai mulți tineri americani, inclusiv cei care au luptat în Coreea, nu știu aproape nimic despre țara lor. Cartea a apărut cu o prefață semnată de John Dos Passos. Tot în 1957, apare și o antologie de texte scrise la cererea cluburilor doamnelor republicane, intitulată, cum altfel decât flatant: *Ghidul femeilor inteligente spre conservatorism*. În 1958 acceptă un post academic, dar cu responsabilități mai mari în cercetare decât în predare, la Long Island University. Anii cincizeci se încheie cu Russell Kirk în plină ofensivă: devine un conferențiar din ce în ce mai cunoscut și mai solicitat, scrie mult și, nu în ultimul rând, publică și câteva nuvele. Tot spre finele acestui deceniu, își consolidează colaborările cu publicații precum *The University Bookman*, *National Review*, *Detroit News*, *Los Angeles Times*, *Baltimore Sun* ori *New Orleans Times-Picayune*. Cu unele dintre ele, va colabora până în anii optzeci. Publicistica sa este nu doar densă sub aspect intelectual și foarte personală sub aspect stilistic, dar este și plină de umor sec, când trebuie. De pildă, în timpul administrației Eisenhower, auzind că un anumit grup îl acuză pe președinte că e comunist, a răspuns într-un editorial: „Ike nu e comunist – Ike e golfer.” Această replică a cunoscut o largă notorietate în context, dar este elocventă pentru stilul, în același timp concis și profund, al scrisului său. Chiar așa, cum poate fi un golfer comunist?

Annette. Vremea confruntărilor. Singur sau unic?

1960. America se îndreaptă spre anii JFK și trauma vietnameză. Un bilanț de etapă în Războiul Rece arată că lucrurile stau mult mai bine pentru comuniști decât pentru capitaliști. Ciudat pentru spirite ca Russell Kirk, dictatura zisă „democrație populară” e mult mai atractivă pentru intelectualii subțiri ai Occidentului decât democrația constituțională în care trăiesc. În februarie 1960, pregătindu-se să susțină o conferință în fața unei organizații de tineri anticomuniști la New York, are surpriza de a vedea în program că cineva, o tânără pe nume Annette Courtemanche, va prezenta în deschidere o comunicare

despre cărțile sale. Russell se cam îndrăgostește de tânăra vorbitoare, care îl admiră cu fervoare. Ea are nouăsprezece ani, el patruzeci și doi. Începe între cei doi o relație care se consumă, mai ales, epistolar. Se văd, rar, pe fugă – el e între Mecosta și călătoriile lui, ea stă la New York, în Springfield Gardens –, dar își scriu din ce în ce mai mult și mai intim. Kirk dă o tot mai mare importanță serilor sale însingurate, pe care face tot ce poate să le prezeve pentru ei, căci acesta e momentul lui favorit de scris. În 1961, publică prima sa încercare literară serioasă – *Old House of Fear*. Este un fel de roman thriller în stil gotic. Kirk l-a vrut în stilul lui Ann Radcliffe. A ieșit, după cum spun editorii, mai degrabă ceva în stilul R.L. Stevenson. Cartea are un succes atât de mare încât ia pe toată lumea prin surprindere. Notorietatea sa crește, articolele sale sunt preluate de presa scrisă din toată țara, iar în 1963 îi apare prima carte de publicistică, *Confesiunile unui Tory boem: Episoade și Reflecții dintr-o carieră de vagabond*. Sentimentul că este prea liber îl cuprinde ca un fel de regret, așa cum se poate sesiza și din titlul acesta ultim. Din această perspectivă, ziua de 14 februarie 1964 vine la timp. În această zi, pe care soții Kirk o vor ține minte drept „ziua scrisorii“, Russell Amos a primit o scrisoare de la Annette în care aceasta îi spune „am decis: căsătoria noastră este inevitabilă“. Lucrurile s-au precipitat. Pe 20 mai, când Annette împlinea douăzeci și patru de ani (el avea deja patruzeci și șase), cei doi s-au logodit, după ce, în prealabil, Kirk s-a botezat catolic. După logodnă, s-au mutat împreună la Mecosta. Au călătorit împreună toată vara și apoi, în septembrie, s-au căsătorit. Relatările spun că Annette era în al nouălea cer, iar Russell era cam năucit de norocul care dăduse peste el. Vor forma un cuplu extraordinar. Annette era o tânără extrem de inteligentă, carismatică, extrovertă și veselă, cu o solidă educație catolică. Generoasă și prietenoasă, s-a dovedit în același timp un manager înțelept și prudent al tuturor activităților care se vor dezvolta la Piety Hill. Disciplinată, ea știe să impună disciplină în jurul ei, fiind formată în spiritul exactității și al seriozității. Un biograf al lui Kirk spunea despre cei doi că „ea este tomistă, dedicată definitiv puterii pe care rațiunea o are în viața interioară, iar el este un augustinian dăruit căutărilor adevărului, deopotrivă prin mijloace raționale, dar și prin mijloace aflate în afara capacității omului de a gândi rațional“.

În 1965 îi apare o culegere de povestiri cu fantome și mistere (*The Surly Sullen Bell* – titlul face trimitere direct la clopotul mortuar

din Sonetul 71 de Shakespeare) bine primită de presă, dar și un volum de eseuri despre situația culturală a zilei și felul în care sistemul de învățământ american reacționează la acest mediu. De notat că până în 1966 vor trece aproape zece ani fără să mai publice vreo carte de teorie politică. Se va implica, totuși, în campania prezidențială a republicanului Barry Goldwater din 1964. În 1966 va mai publica un roman, *Creatura amurgului*, pentru ca în 1967 să revină la temele de teorie politică cu două cărți importante. Prima, *Edmund Burke: un geniu reconsiderat*, va fi pentru mulți ani singura biografie serioasă a lui Burke și va influența mult gândirea conservatoare din spațiul anglofon. A doua, scrisă împreună cu James McClellan, se intitulează *Principiile politice ale lui Robert A. Taft* și este un exemplu de carte în care biografia politică a cuiva (în cazul nostru, curajosul senator republican Robert Taft, admirat până și de democratul J.F. Kennedy pentru tăria principiilor sale) poate fi resursa principală pentru teoria politică. Preocupările sale pentru literatura cu mistere este infatigabilă – în anul cărților despre Burke și Taft, mai scoate o culegere de povestiri de acest gen (*Balgrummo Hell*). Dar 1967 este un an important în viața lui Kirk pentru că Dumnezeu i-a dat prima fiică, Monica Rachel. În 1968 se naște a doua fiică, Cecilia Abigail. Russell și Annette Kirk vor avea, în total, patru fiice – pe lângă Monica și Cecilia, în 1970 se va naște Felicia Annette, iar în 1975, Andrea Seton.

În 1969, apare una dintre cele mai originale și îndelung gândite cărți ale lui Russell Kirk, *Inamicii lucrurilor permanente: observații asupra anormalității în literatură și politică*. Kirk a pregătit și gândit vreme de mulți ani această carte. Văzând cum cei pe care el îi numea „radicali”, fie de stânga, fie de dreapta, pun mâna pe tot mai multe poziții-cheie în politică, cultură, educație, Kirk a gândit o serie de eseuri menite să constituie argumentația opoziției lui la acest fenomen. Capitole întregi ale acestei cărți au fost publicate ca eseuri de sine stătătoare în mai multe reviste în anii șaizeci, iar dezvoltarea ideii *lucrurilor permanente*, care devine pilon central în gândirea lui Kirk, este unul dintre cele mai frumoase spectacole intelectuale din câte a produs, cu seriozitate și responsabilitate, Russell Kirk.

În privința chestiunii esențiale a politicii americane în anii șaizeci, Războiul din Vietnam, trebuie știut că Russell Kirk a fost unul dintre cei care au susținut public că demersul militar american este o greșeală. Totuși, odată început războiul, Kirk a susținut armata

americană și a căutat să convingă opinia publică și factorii politici că, dacă nu a fost posibilă obținerea rapidă a victoriei, forțele americane împreună cu cele sud-vietnameze ar trebui să se retragă rapid, abandonând pur și simplu câmpul de luptă, decât să rămână angrenate într-un lung război de uzură cu final incert.

Deplina maturitate

1970–1980. Deceniul opt începe în forță pentru Kirk. Una dintre cele mai importante cărți ale sale (după mulți biografi, chiar cea mai importantă) apare în 1971: *Eliot și timpul său: Imaginația morală a lui T.S. Eliot în secolul XX*. Este o carte în care Kirk analizează fondul estetic și ideologic al operei lui T.S. Eliot, cu instrumentarul lui Burke și cu privirea unui om inteligent din secolul XX. Cartea devine nu doar extrem de importantă pentru fondul intelectual conservator, ci și pentru istoria literaturii. *Eliot și timpul său* este socotită și de literați drept una dintre cele mai bune monografii despre marele scriitor. În 1974, la cererea Universității Pepperdine, va scrie un studiu interdisciplinar, de istorie, politică, literatură și etică, intitulat *Rădăcinile ordinii americane* – această carte este indispensabilă și astăzi oricui vrea să se specializeze în studii americane. Pe parcursul anilor șaptezeci va continua să publice volume de proză fantastică, precum *The Princess of All Lands* (1979) ori *Lord of the Hollow Dark* (1979). Anii optzeci sunt cu adevărat senioriali pentru Russell Kirk. Cam toate volumele care apar sub semnătura sa în acest deceniu (*Redobândind patrimoniul* – 1982, *Înțeleptul știe ce lucruri ciudate sunt scrise pe cer* – 1987, *Muncă și prosperitate* – 1988, *Constituția conservatoare* – 1990) sunt antologii ale unor texte mai vechi revăzute parțial, conferințe strânse în volum ori eseuri și articole din publicistica sa foarte bogată. Statutul său seniorial în materia gândirii conservatoare americane este recunoscut și de faptul că, în 1982, puternica Editură Viking Penguin din New York i se adresează pentru alcătuirea unui compendiu de texte fundamentale conservatoare și, astfel, va apărea *The Portable Conservative Reader*. Cum printre conservatori reperiile nu se schimbă cu una, cu două, cartea întocmită de Kirk este și astăzi pe deplin relevantă. De asemenea, în acest deceniu, activitatea sa didactică este mai susținută ca niciodată – fiind invitat să țină prelegeri în multe și mari universități

din America și din Europa. Totodată, patronează activități editoriale diverse și continuă să scrie proză de mistere.

În 1980, o criză cardiacă puternică îl forțează să renunțe la fumat și acesta este unul dintre cele mai mari sacrificii pe care le-a făcut vreodată, căci fumatul era, pentru el, mai mult decât un viciu, era o pasiune. Totuși, trece ușor peste acest moment văzând demnitatea incredibilă cu care tatăl său, la mai bine de optzeci de ani, își duce durerile bătrâneții – bătrânul Kirk a murit în 1981 orb și bolnav. Russell Kirk avea să fie impresionat de stoicismul înțelept al tatălui său, cu atât mai mult cu cât acesta nu-l citise niciodată pe Marc Aureliu (nici nu știa cine este) și nici măcar Cartea lui Iov.

În anii șaptezeci-optzeci, agenda activităților la Mecosta devine din ce în ce mai aglomerată. Pe de o parte, familia Kirk folosește o parte a infrastructurii de pe proprietatea lor în sprijinul oamenilor fără adăpost, al emigranților care nu cunosc limba engleză sau chiar al victimelor violenței domestice. Zeci de oameni aflați într-una din aceste nenorocite situații sunt găzduiți și hrăniți de soții Kirk chiar în casele lor. Sigur că familia Kirk este gata să-i sprijine și pe cei alungați din țările lor de regimuri tiranice. O familie de vietnamezi refugiați după 1975, compusă din doi adulți și trei copii, a locuit la Mecosta doi ani, la fel ca familia unui profesor polonez care intrase în coliziune cu regimul comunist din țara sa și a trebuit să emigreze. Prostituate agresate, șomeri evacuați din locuințe, orfani sau pur și simplu femei alungate de acasă își găseau adăpost la Piety Hill. Într-o scrisoare adresată unui prieten în 1984, Russell Kirk făcea următorul inventar: „Avem cu noi patru croați, patru polonezi, un italian, un elvețian, un scoțian, doi etiopieni și mulți americani – un total de douăzeci și patru de oameni pe care îi ținem aici vara asta, cu vârste între trei și nouăzeci și doi de ani.”

Pe de altă parte, Mecosta începe să devină un important centru de studii. Studenți din toate colțurile Americii, profesori, jurnaliști sau cercetători vin să participe la seminarii și conferințe pe care diversele fundații de care este legat Russell Kirk le organizează chiar la ferma sa. Biblioteca din Mecosta depășește, la jumătatea anilor optzeci, zece mii de volume, iar renumele lui Russell Kirk este o atracție în plus pentru oricine dorește să studieze aici. O statistică a familiei Kirk spune că, între 1973 și 1993, numărul participanților la activitățile intelectuale și academice de la Mecosta ajunge la două mii. Sigur că cei mai mulți studenți care vin la Mecosta sunt tineri

conservatori, dar nu numai ei sunt bineveniți. Russell Kirk devine, din ce în ce mai mult, un fel de patriarh al conservatorismului american clasic, de extracție burkeiană. Pe rând, toată suflarea conservatoare, de la organizații precum Fundația Heritage până la personalități marcante, precum președintele Ronald Reagan, îi dau lui Russell Kirk onorul. Până la finele anilor optzeci va primi nu mai puțin de douăsprezece doctorate onorifice și multe premii mai mult sau mai puțin importante. În ultima sa săptămână la Casa Albă, Ronald Reagan îi conferă lui Russell Kirk o importantă decorație și îl numește, public, „apostolul conservatorismului în America de azi“.

Apusul. Când se termină cu bine

1990. În general, Russell Kirk nu a văzut cu ochi buni dezvoltarea „neo“ a conservatorismului american. Pe neoconservatori îi considera „adesea inteligenți, dar niciodată înțelepți“ și era iritat de febrilitatea intervenționistă a acestora. A surprins pe toată lumea când a luat public poziție împotriva primului război din Golf, în 1991. Este din ce în ce mai solicitat să conferențieze, să dea interviuri, să scrie prefețe, articole ori să dea mesaje. În 1993, la șaptezeci și cinci de ani, a publicat două volume în care ripostează polemic la trendul cultural al zilei: *Cultura britanică a Americii*, o carte împotriva demonului multiculturalismului, și *Politica Prudenței*, o carte-manifest pentru tinerele generații care caută modele și soluții pentru propriul viitor. Finalul anului 1993 și începutul anului 1994 aduc o agravare a stării de sănătate. În februarie, doctorul îl informează că inima sa cedează și că nu mai are mult de trăit. Pe 23 aprilie, Annette ezită să-i arate ziarul de dimineață pentru că, în ferpar pe prima pagină, se anunța moartea lui Richard Nixon, fostul președinte american cu care Kirk fusese prieten, de la care sperase mult, dar care îl dezamăgise profund prin felul în care reacționase la scandalul Watergate – totuși, cei doi au rămas în termeni cordiali. Kirk continuă să lucreze din pat la indexul noii sale cărți, *Răscumpărând timpul*. Apucă, de asemenea, să completeze ultimul capitol al cărții *Sabia imaginației*, memoriile sale cerute de toată lumea, cu un text intitulat „Merită să trăim viața?“ Evident, răspunsul este un tonic și motivant „Da!“ Pe 2 aprilie 1994,

Russell Kirk se trezește de dimineață și aude la radio vestea că papa Ioan-Paul al II-lea și-a fracturat piciorul, la șaptezeci și patru de ani. El însuși ținut la pat, e impresionat și o roagă pe Annette să nu uite să-l pomenească pe papă în rugăciunile zilei. La ora 10 dimineața, Russell Amos Kirk a murit liniștit, în patul său, în mijlocul familiei sale. Pe noptieră se găsea o carte de Shakespeare pe care o citise chiar atunci. Cartea era deschisă la piesa *Totul e bine când se termină cu bine*.

SEVER VOINESCU